

”Swede Hollow” utanför St. Paul och ”Samuelson’s confectionery”, från en typisk Snoose Boulevard i Minneapolis, 1890.

Hoppet om ett bättre liv

- ett undervisningsmoment om migration

Hur kan vi få eleverna att få en fördjupad förståelse för migration som sammanvävd del av den historiska processen? Vilka likheter i orsaker till migration går att finna om vi jämför svenska amerikamigranter berättelser med migranter berättelser i Sverige idag? Är det möjligt att nyansera bilden av ”invandraren” genom att läsa om hur människor i Amerika såg på ”svensken” i början av 1900-talet?

Dessa frågor ställde sig historielärarna Emma Sandberg Andrasko och Magnus Minnbergh när de planerade ett ämnesintegrerat projekt med fokus på migration och kulturmöten på gymnasiet. De använde sig av den mest kända historiska berättelsen om migration i Sverige, nämligen den om svenskar som emigrerade till Amerika i början på 1900-talet. Sedan planerade de ett undervisningsmoment med fokus på jämförelser mellan två olika tidsperioders migration för att förstå orsaker och få en ökad interkulturell kompetens i dagens mångkulturella samhälle

I oktober 1913 färdades en överfylld och knappt sjöduelig båt från Nordafrika över Medelhavet. Ombord fanns människor på väg mot Europa och ett hägrande nytt liv bortom krig och umbäranden. Inom synhåll från den italienska ön Lampedusa sjönk båten med sina drygt femhundra passagerare. De flesta av dem drunknade. Tragedin var som ett eko från en annan tid, en tid då flyktbåtarna gick från och inte till Europa. Då, hundra år innan olyckan utanför Lampedusa, i april 1912, var det nybyggda skeppet Titanic på väg till Amerika. Bland passagerarna fanns ett hundratal svenskar, de flesta av dem reste i tredje klass. Det osänkbara skeppet, som fartyget hade kallats, kolliderade med ett isberg och sjönk. Det fanns inte livbåtar till

Så inleder forskaren Kerstin Thörn sin artikel Utvandrare - hoppet om ett bättre liv (Sverige i tiden, 2015). Denna artikel är mycket användbar i ett undervisningsmoment om migration då den visar på kopplingen mellan den migration som skedde från Sverige till USA i början av 1900-talet med dagens migration till Europa. Det finns ett stort engagemang för flyktingfrågan bland ungdomar i Sverige och det finns många frågor kring migrationens orsaker och konsekvenser. Med ett historiskt perspektiv kan vi visa att kulturer alltid har tagit del av varandra samt att migration snarare är en kontinuitet än någonting nytt. Vår förhoppning är att ett undervisningsmoment om detta kan ge eleverna svar på många av deras frågor kring ämnet och att de får möjlighet att komma närmre de personer som har blivit tvingade att lämna sina hemländer både då och idag. Vårt huvudsyfte är alltså att eleverna ska få en djupare förståelse för migrationens orsaker genom att ta del av berättelser från amerikaemigranter och jämföra dem med migranternas berättelser idag. Vi vill också nyansera bilden av en "invandrare" genom att ta del av berättelser om hur svensken sågs på i Amerika i början av 1900-talet. Genom att förstå migration som helhet och som en sammanvävd del av den historiska processen är det lättare att utmana stereotypa uppfattningar om migranter och migration, samt verka för en humanare värld.

Vi planerar att avsätta 10-15 lektioner för projektet i sin helhet, men här fokuserar vi på ett kortare moment bestående av fem lektioner som är 80 minuter. I tabellen beskriver vi lektionerna i korthet för att sedan gå in mer i detalj på respektive lektion.

Ett historiskt perspektiv på migration

Maria Johansson och Kenneth Nordgren menar att ett interkulturellt perspektiv på historieundervisningen är viktigt i dagens mångkulturella samhälle. Perspektivet behövs för att eleverna bättre ska förstå sig själva och sin omgivning. Johansson och Nordgren talar om detta som interkulturell kompetens och det skulle kunna uttryckas så här:

The ability to interact effectively and appropriately in intercultural situations using one's intercultural knowledge, skills and attitudes.¹

Genom att låta eleverna analysera bakomliggande orsaker till migration utifrån olika perspektiv, göra jämförelser mellan kulturer, samt fördjupa sin förståelse för hur historia skapas, hoppas vi att eleverna ska få en ökad förståelse för sin samtid och bli mer interkulturellt kompetenta.

Nordgren har i sin avhandling skrivit om hur läroböcker i historia behandlat ämnet migration. Han har utgått från migration som process och har då delat upp sin analys utifrån tre olika perspektiv. Nordgren tar upp frågan om hur migration har behandlats utifrån ett analytiskt perspektiv (vilket ger redskap att tolka generella och specifika drag i historien), utifrån ett genetiskt perspektiv (där migration ses som en sammanvävd del av den historiska processen) och utifrån ett genealogiskt perspektiv (vilket gör att en förstår dagens situation genom historien).²

I vårt moment om migration har vi också utgått från migration som process och försökt anamma Nordgrens tre perspektiv i vår undervisning. Ett analytiskt perspektiv får vi med genom att göra jämförelser mellan kulturer. I Nordgrens granskning av läroböcker i historia visar han att just jämförelser mellan olika migrationer och tider är mycket sällsynta.³ Vi försöker vidare se på migration som en kontinuitet för att få ett genetiskt perspektiv, det vill säga vi tittar på migration under två olika tidsperioder. Det genealogiska perspektivet kommer också med i och med att vi försöker förstå dagens migranter och förhoppningsvis bli mer nyanserade i synen på nyanlända.

För att bli interkulturellt kompetent är det viktigt att ifrågasätta sin bild av sig själv och sin egna kultur.⁴ Att få ta del av hur andra människor uppfattade oss svenskar som migranter i Amerika gör att eleverna möjligtvis kan göra ett perspektivskifte och därmed få syn på något i sin egen bild av migranter. Det är också viktigt att förstå att migration är historiskt betydande. Vilken signifikans hade utvandringen till USA och vilka orsaker fanns till migration då? Om vi förstår betydelsen av historiska händelser kan vi lättare tolka historien.

Tabell 1: Översikt över undervisningsmomentet

Lektion 1	<p>Hur gick det till när svenskar emigrerade till Nordamerika vid sekelskiftet och hur behandlades de svenska migranterna i sitt nya hemland?</p> <p>Lektionsinnehåll: Eleverna läser texten "Utvandrare" av Kerstin Thörn och svarar på instuderingsfrågor. Föreläsning kring svenskarna i USA utifrån Ola Larsmos tidningsartikel "Välkommen till Swede hollow".</p> <p>Undervisningsmål: Lyfta fram migration som en kontinuitet och visa på att det inte alltid gått i samma riktning, samt visa att svenska migranter kunde behandlas dåligt och även utsättas för rasism. Få eleverna att koppla till dagens diskussioner om migration.</p>
Lektion 2	<p>Vilka orsaker har funnits till migration och vilka likheter ser vi med dagens migration?</p> <p>Lektionsinnehåll: Föreläsning om migration. Eleverna jobbar med orsaker till emigrationen utifrån en del av Emigrationsutredningen 1907-1914 (se referenser).</p> <p>Undervisningsmål: Visa att det finns likheter mellan dagens migration och sekelskiftets migration då det gäller orsaker.</p>
Lektion 3	<p>Hur kan vi dra slutsatser genom att titta på primärkällor?</p> <p>Lektionsinnehåll: Hela klassen sammanställer orsakerna till migrationen och diskuterar hur väl deras undersökning stämmer överens med Kerstin Thörns angivna orsaker.</p> <p>Undervisningsmål: Förstå bakomliggande orsaker till och konsekvenser av migration. Öka sin förståelse för hur historia kan skapas. (För att synliggöra hur historiska texter kan skapas och alla förenklingar som behöver göras i denna process så vill vi låta eleverna titta på primärkällan som Thörn använt och själva försöka se om Thörns slutsats känns rimlig.)</p>
Lektion 4 - 5	<p>Vad finns det för likheter och skillnader mellan orsakerna till förra sekelskiftets migration från Sverige och samtidens migration till Sverige?</p> <p>Lektionsinnehåll: Eleverna intervjuar personer som migrerat till Sverige och jämför därefter migranternas motiv med det som framgår av emigrationsutredningen från 1908.</p> <p>Undervisningsmål: Visa att det trots skilda historiska och kulturella kontexter finns många likheter kring varför människor valt att lämna sitt hemland. (Vi tror också intervjuerna i sig ökar förståelsen för andra och minskar fördomar och rasism.)</p>

Lektion 1 börjar med att eleverna får läsa texten Utvandrare av Kerstin Thörn och svara på instuderingsfrågorna nedan:

- 1) Vilka orsaker till emigrationen tar Thörn upp i sin text?
- 2) Hur togs de svenska emigranterna emot i Amerika?
- 3) Varför tror du Thörn fokuserar så mycket på demokratisering och socialdemokrati i en text om migration?
- 4) Vilka är, enligt Thörn, huvudorsakerna till att flyktbåtarna har bytt riktning?
- 5) Vad tycker du är författarens centrala budskap?

Vi menar att det går att se Nordgrens tre perspektiv på migration i Thörns artikel. Därför planerar vi att inleda med denna text. Textens tyngdpunkt ligger på det genetiska perspektivet av migration. Genom att eleverna läser texten och jobbar med instuderingsfrågorna hoppas vi att deras förståelse för migration fördjupas och att de börjar se den som en kontinuitet det vill säga en sammanvävd del av den historiska processen.

Ola Larsmo menar i sin artikel att den svenska bilden av emigrationen i väldigt hög grad präglats av Wilhelm Mobergs böcker och att många svenskar därför har en väldigt positiv bild av emigrationen. Artikeln har fått namn från ett slumområde i Minnesota, kallat Swede Hollow, där svenska familjer bodde under dåliga förhållanden i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Larsmo tar upp flera exempel från de svenska

Utvandrare - Hoppet om ett bättre liv är skriven av Kerstin Thörn som är forskare vid Institutionen för idé- och samhällsstudier på Umeå universitet. Thörn visar på likheter mellan migrationen från Sverige kring sekelskiftet 1900 och migrationen till Sverige de senaste 50 åren. Hon diskuterar också orsakerna till att migrationen bytt riktning.

Emigrationsutredningens bilaga VII. Emigrationsutredningen är en statlig utredning som tillkom 1907-13 som följd av den Nordamerikanska emigrationen, omfattar 21 volymer. Bilaga 7 innehåller 289 emigranternas berättelser kring varför de emigrerat.

Välkommen till Swede hollow av Ola Larsmo är en tidningsartikel som publicerades i DN 2013-08-15. Larsmo beskriver bl.a. hur många amerikaner såg negativt på de svenska invandrarna.

migranternas situation i Nordamerika som han tycker påminner mycket om den situation många migranter upplever i dagens Europa.

Då eleverna precis jobbat med en text väljer vi att göra en föreläsning kring ämnet där vi både visar bilder från Swede Hollow och typiska svenskområden, så kallade "Snoose boulevard" (jämför med "Chinatown" och "Little India").

Eleverna får också titta på ett citat från ett brev från 1901 där en amerikansk förman beskriver sina svenska skogsarbetare väldigt negativt. För att eleverna ska komma ännu närmare originalkällan väljer vi att visa citatet på engelska:

9/10th of the men are roundheads & the most disgusting, dirty, lousy reprobates that I ever saw. I want to hit them every time I look at them. I licked one last week & kicked him bad & I get so mad sometimes I could whip a dozen if I had to. There are probably 15 white men here to 60 Swedes & those 15 keep them so they don't dare to say their soul is their own. Every time a Swede gets gay he is promptly squelched & it is done so quick & decisively that he don't try it again. It is getting worse every year & soon there will be nothing else up here. The idea is that the poorest wages & board in this country are so far above anything the Swede ever dreamed of that he is contented with anything here & therefor makes a first class scab. In any labouring requiring a degree of skill he cannot be used, however. In all the camps I have been in I have never seen a Swede cant hook man & only one Swede teamster & he got fired & they are none good at anythin else. When I get out of here I never want to see a Swede again... It is only evnings that I am forced to associate with these beast they call Swedes that I get depressed... Walking behind a string of Swedes is something impossible to a person with a delicate nose. It is an odor that can only come from generations of unwashed ancestors & no man can hope to acquire it in one lifetime without the aid of heredity.⁵

Vi vill att eleverna ska få se att de generaliseringar och stereotypa beskrivningar av andra grupper, som de kommit i kontakt med flera gånger tidigare i historiekurserna också kan appliceras på svenskar. Genom att se att även svenskar kan behandlas dåligt och till och med utsättas för rasism hoppas vi att eleverna kan göra ett perspektivskifte kring deras egen och det egna samhällets syn på migranter idag. Men samtidigt är det också viktigt att poängtera att detta bara är en röst om svenskarna i Nordamerika och att de flesta var mer välvilligt inställda (vilket också går att jämföra med dagens svenska samhälle).

Lektion 2 inleds med en föreläsning kring migrationen till Amerika, med statistik och exempel på orsaker som brukar lyftas fram i undervisning. Föreläsningen avslutas med att koppla tillbaka till de orsaker Thörn tar upp i sin text (fattigdom/ekonomiska möjligheter, politisk frihet, mark/bostäder, religiös frihet, och sexuell frihet) och introducerar övningen nedan. Ett lärandemål med föreläsningen är att visa att migrationen till Amerika inte är låst till sekelskiftet utan är en process som pågått i flera hundra år och fortfarande pågår. Vi försöker alltså fortsätta processen som började under förra lektionen att vidga elevernas syn på migration och etablera migration som en kontinuitet. Lektionen fortsätter med en övning där eleverna undersöker orsakerna till migrationen från Sverige. Eleverna använder sig av bilaga VII i emigrationsutredningen (1908) där 289 personer som migrerat från Sverige berättar om orsakerna till att de lämnade landet. Eleverna jobbar två och två och får titta på tre berättelser. Uppgiften blir att leta efter orsakerna som angavs i varje berättelse. Kerstin Thörns text tar upp det analytiska perspektivet på migration då hon jämför dagens migration till Europa med migrationen till Nordamerika hundra år tidigare, men i denna övning vill vi att eleverna kommer ännu närmare historien genom att titta på emigranternas egna berättelser.

Lektion 3 innebär att de tre klasserna tillsammans⁶ redogör för de orsaker som de hittade. Genom att göra redovisningen tillsammans kan vi synliggöra orsakerna från samtliga 289 berättelser. Läraren förbereder övningen genom att skriva ned Thörns fem orsaker på fem stora blädderblockspapper, samt ett sjätte papper med övriga orsaker. Varje grupp skriver ner de orsaker de hittat i sina berättelser på Post-it lappar (en orsak per lapp). Eleverna får sedan sätta ut sina Post-it lappar på det papper som stämde bäst överens med orsaken. Som en avslutning på övningen får eleverna med hjälp av redovisningen ovan svara på två avslutande frågor i en text som de skriver enskilt:

1. Vilka är de vanligast förekommande orsakerna till att svenskar väljer att migrera till USA kring sekelskiftet 1900?
2. Diskutera Kerstin Thörns beskrivning av orsakerna. Anser du att beskrivningen stämmer överens med de orsaker ni sett i emigrationsutredningen? Anser du att Thörn bör beskriva orsakerna annorlunda och i sådana fall vad bör ändras?

Vi vill med dessa frågor belysa att historiska källor enbart speglar en del av verkligheten och att i skapandet av historiska berättelser måste historieskrivaren alltid göra urval och ytterligare förenklingar och att varje tolkning därmed blir unik.

Lektion 4 och 5 innebär att eleverna själva intervjuar någon som har migrerat till Sverige. I tidigare migrationsprojekt har intervjuerna genomförts i andra ämnen än historia, men i historieämnet får eleverna kontextualisera livsberättelser genom att läsa på om situationen i landet intervjupersonerna migrerade från under tiden då migrationen skedde, samt koppla till den dåtida invandringspolitiken i Sverige. Detta är viktigt för att öka förståelsen för hur olika samhällsfenomen är beroende av sin historiska kontext. Under den fjärde lektionen får eleverna utifrån intervjuerna lyfta fram de orsaker till migration som kommit fram i varje livsberättelse. De får instruktionen att förbereda ett muntligt framförande för de andra i klassen under kommande lektion, där de kort redogör för situationen i landet som lämnades och de orsaker till migration som kommit fram i intervjun. De får maximalt 10 minuter på sig att redogöra för livsberättelserna.⁷ Innan redovisningarna börjar inleder läraren med att informera eleverna att de i slutet av lektionen enskilt kommer att få svara på tre frågor:

1. Vilka är de vanligaste orsakerna till migration som kommer fram i de olika livsberättelserna?
2. Vad finns det för likheter och skillnader mellan orsakerna ovan och de orsaker ni hittade i emigrationsutredningen?
3. Är dagens situation av flyktingar som flyr över Medelhavet historiskt unik? Försök att föra ett utförligt resonemang.

Didaktiska reflektioner

En svårighet med att arbeta med migration som tema är att hitta material som visar på migrationen som en naturlig del av människans historia. Kerstin Thörns försöker i sin text *Utvandrare - hoppet om ett bättre liv* visa på detta, men för att kunskapen verkligen ska tränga in vill vi även att eleverna ska få jobba med primärkällor. För att göra en jämförelse räcker det inte med att göra ett nedslag utan vi måste hitta material från olika tider. Här har vi, som sagt, valt att låta elev-

erna arbeta med emigrationsutredningen där migranter i intervjuer och brev beskriver varför de valt att migrera. Dessa äldre beskrivningar får de sedan jämföra med mer moderna migrationsberättelser som de får genom att intervjua personer som migrerat till Sverige. Det finns flera utmaningar med att göra en sådan jämförelse. Dels är det viktigt att göra eleverna medvetna om att de olika typer av källor de arbetar med har olika källkritiska problem. Det är även ett väldigt stort material som kan vara svårt att överblicka och det är därför viktigt att eleverna redovisar de berättelser de jobbat med för de andra i klassen på ett sätt som tvingar alla att lyssna och anteckna.

Ett mål med undervisningen är att försöka etablera migration som en kontinuitet. Detta medför dock vissa risker. Genom att bara fokusera på likheter, i en jämförelse mellan olika migrationer, kan lätt historien bli likformig eller ensidig, och eleverna riskerar då att missa beroendet av den historiska kontexten.

Ett sätt att komma åt den problematiken skulle kunna vara att tydligt skilja på drivkrafter och förutsättningar. Det är främst drivkrafterna som är lika genom historien. Genom historien kan vi hitta massor med exempel på hur människor väljer att lämna sitt land p g a fattigdom, svält, krig, arbete och kärlek. Det är viktigt att visa för eleverna att även om drivkrafterna kan vara lika mellan olika tider och platser, så har förutsättningarna oftast förändrats. Eleverna bör därför få studera hur asylpolitiken i Sverige och EU förändrats och hur det påverkat migrationen till Sverige. Amnesty har tagit fram ett intressant källmaterial kring flyktingdebatterna i Sverige 1937 och 1994 som skapar möjligheter att studera källor i migrationsfrågan.⁸ Materialet visar hur opinionen kring migration låtit i olika tider. En möjlighet skulle vara att studera vilken syn på Sverige som framträder genom dessa debatter. Hur "vi" har beskrivit "dem" som kommer hit kan ge insikter i synen på Sverige. Enligt Nordgren har läroböcker ofta beskrivit Sverige som ett etniskt homogent land utan invandring.⁹ Det vore intressant att studera om också detta perspektiv syns i det källmaterial som Amnesty tagit fram. Vidare läsning på detta tema är Mattias Gardells bok *Islamofobi* där han i sitt inledningskapitel ifrågasätter bilden av "Det homogena Sverige". Gardell tar upp hur Sveriges olika minoriteter på många sätt har uteslutits av majoritetssamhället. Nordgren menar att för att skapa handlingsberedskap i det mångkulturella samhället är det inte möjligt att utgå från ett "ur-

svenskt" perspektiv i sin historieundervisning.¹⁰ Det är en utmaning att inkludera alla elever i historieundervisningen i ett mångkulturellt klassrum och en möjlighet skulle då vara att tydligare visa på att Sveriges historia också innefattar migration och minoritetsgrupper.

Ytterligare en utmaning med ett så pass stort källmaterial är att eleverna lätt kan välja ut det källmaterial som visar på det som de vill hitta, vilket skulle försämra deras analys. En möjlighet att komma åt denna problematik skulle vara att tvinga eleverna att hela tiden ange vilken nivå av migration de analyserar och då göra skillnad på orsaker på individuell nivå, grupp-nivå (t ex svenska migranter till Amerika under slutet av 1800-talet) och migration som helhet. Är hoppet om ett bättre liv något som förenar migranter över tid och rum?

● **Text: Emma Sandberg Andrasko, Magnus Minnbergh**
historielärare på gymnasiet

Noter:

1 Kenneth Nordgren och Maria Johansson, Intercultural historical learning: a conceptual framework, s.8

2 Nordgren, 2006, s.192.

3 Nordgren, K, "Vems är historien?", 2006, s.192.

4 Nordgren och Johansson, s.15.

5 Utdrag i brevet finns i Almost All Aliens: Immigration, Race, and Colonialism in American History and Identity (2009) och i Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier (2001)

6 Vi har tre parallella klasser på samhällsvetenskapliga programmet på Globala gymnasiet.

7 Eleverna är under projektet indelade i projektgrupper bestående av 5-6 elever där varje grupp genomför två olika intervjuer.

8 <http://skola.amnesty.se/ett-fonster-mot-varlden/en-varld-i-rorelse/flykten-fran-nazityskland/>

9 Nordgren, 2006, s.199.

10 Nordgren, 2006, s.199.

Referenser:

Thörn, Kerstin. (2015). Utvandrare - hoppet om ett bättre liv i Sverige i tiden, för nedladdning från Historiska museet:

<http://historiska.se/wp-content/uploads/2015/06/Utvandrare.pdf>

Emigrationsutredningen bilaga VII. (1908), för nedladdning hos Projekt Runeberg:

<http://runeberg.org/emuutvand/>

Larsmo, Ola. (2013) .Välkommen till Swede Hollow, i Dagens Nyheter 2013-08-15.

<http://www.dn.se/kultur-noje/valkommen-till-swede-hollow-en-svensk-slum/>

Övriga källor:

Andersons, Phil & Blanks, Dag (eds.). (2001). Swedes in the Twin Cities: Immigrant Life and Minnesota's Urban Frontier. Minnesota historical society.

Gardell, Mattias. (2012) Islamofobi.

Fernstål, Lotta & Svanberg, Fredrik. (2015). Kulturarv – världen i Sverige, i Sverige i tiden (2015), för nedladdning från Historiska museet:

<http://historiska.se/wp-content/uploads/2015/06/kulturarv.pdf>

Nordgren, Kenneth & Johansson, Maria. (2015). Intercultural historical learning: a conceptual framework.

Nordgren, Kenneth. (2006). Vems är historien. Karlstad universitet.

<http://skola.amnesty.se/ett-fonster-mot-varlden/en-varld-i-rorelse/flykten-fran-nazityskland/>

Spickard, Paul. (2009). Almost All Aliens: Immigration, Race, and Colonialism in American History and Identity. Routledge.